

ULKOISEN EPÄVARMUUDEN LISÄÄNTYESSÄ TULEE SISÄISEN VARMUUDEN KASVAA

Teksti Ulla-Maija Raittila kuvataiteen opiskelija

Valmistuva kuvataiteilija hämmennyksissä

Pian valmistuvana kuvataiteen opiskelijana minut valtaa hämmennys. Mikä on paikkani yhteiskunnassa kesäkuussa 2021? Mistä ja miten ansaitseen elantoni valmistumisen jälkeen? Millaisia töitä olen tutkinnollani pätevä hakemaan? Mitä osaan? Millaista yrittäjyyttä vois in harjoittaa?

Taide on ollut pitkään poikkeus ammattien joukossa. Osaamisen määrittäminen tuntuu hankalalta ja yhteiskunnallisen aseman perustelu haastavalta. Taiteeseen ei ole sopinut valmiit muotit eikä yksiselitteiset määritelmät. Taiteen vapaus on haluttu säilyttää ja Suomessa siinä on onnistuttu todella hyvin¹. Siinä missä vapaus on taiteilijalle siunaus, on se aina ollut myös haaste.

Nyt olemme rajapinnassa, jossa yhteiskunnallinen muutos, työmarkkinoiden epävakaas, perinteisten työpaikkojen häviäminen ja taiteen rahoituksen kriisi, nostavat entisestään taiteilijoiden ahdinkoa toimeentulosta. Taidetta ei ole perinteisesti katsottu ammatiksi, josta maksetaan palkkaa², eikä ole todennäköistä, että näin tulisi hyvistä aikeista huolimatta tapahtumaan tulevaisuudessakaan.

Muuttuva yhteiskunta ja työmarkkinoiden epävakaas lisääntyminen tulee koskettamaan myös muita aloja kuin taiteilijoita. Pian kysymys siitä kuka olen ja mitä osaan tulee olemaan yhä useampien huulilla. Selvitäkseen ulkoisen epävarmuuden lisääntymisestä, yksilön on kyettävä kasvattamaan sisäistä varmuutta välttyäkseen kaaokselta, osattomuuden ja merkityksettömyyden kokemuksilta.

Ratkaisuna yrittäjyys ja täsmäosaaminen?

Perinteisesti vapaan taiteen aloilla taiteilijoille ei ole pystytty osoittamaan työpaikkaa valmistumisen jälkeen. Korkeakoulusta valmistuvat opiskelijat eivät tiedä mihin työhön he ovat päteviä hakemaan tutkintotodistuksellaan, eivätkä työnantajat tiedä mitä he saavat palkatessaan taiteilijan. Vapaalle taiteilijalle ei ole olemassa laatukriteerejä tai osaamisen takeita. Siksi opiskelijan näkökulmasta oman ammattitaidon tunnistaminen saattaa olla hankalaa ja sitä kautta myös tutkintoon käytetyn ajan ja rahan taloudelliseksi turvaksi muuttaminen. Osa taideopiskelijoista päätyykin opiskelemaan itselleen toisen ammatin valmistumisensa jälkeen.

Toisen leipätyön harjoittaminen taiteen tekemisen rahoittamiseksi on yleistä. Joskus taiteilija joutuu tasapainoilemaan kahden hyvin erilaisen ammatin vaatimusten välillä. Tulevaisuudessa kuvataidekoulut voisivat tähdätä suoraviivaisemmin jonkin ammatillisen taidon kehittämiseen.

1. Mononen 2014, s. 16.

2. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018

Luoda erikoisosaajia, joiden ammattitaito valmistuttaessa olisi helpompi määritellä, näyttää toteen ja sitä kautta muuttaa elannoksi yrittäjämäisellä toiminnalla. Tällaisia kuvataiteilijoille sopivia erikoisosaamisen alueita voisivat olla menetelmästä riippumatta esimerkiksi: värioppi, perspektiivi, sommittelu tai kuvan rakenne ja merkitys. Useiden tutkintojen hankkiminen tehokkuusideologian mukaan koulutuspoliittista tuhlausta, mutta taiteilijat kokevat, että se on ammatin näkökulmasta tärkeää (elinikäinen oppiminen)³.

Tällaisesta markkinakelpoisesta erityisosaamisesta voisi olla suuresti hyötyä. Paikan löytäminen työmarkkinoilla ja yrittäjänä olisi paljon helpompaa, jos valmistujalla olisi valmis tuote, jota voisi alkaa markkinoida. Paras lahja, jonka koulutus voi antaa, on ammattiosaaminen, jonka voi muuttaa tuloksi.

Verkko-oppiminen ja uraohjaus tie huippuosaamiseen?

Nykyiset ja tulevat koulutusrakenteet mahdollistavat etäyhteyksillä tapahtuvan oppimisen. Nykyisin voidaan piirtää myös tietokoneella, tabletilla tai striimata omaa prosessia suoraan opettajalle. Tämä mahdollistaa koulutusyksiköiden välisen kansallisen sekä kansainvälisen yhteistyön. Opiskelijoilla on yhä paranevat mahdollisuudet päästä käsiksi globaaliin osaamiseen ja näkemysten jakamiseen. Tällainen mahdollistaa huippuosaamisen syntymisen esimerkiksi muotokuvan tekijänä. Opiskelijoille voidaan räätälöidä yksilöllistettyjä opetussuunnitelmia, joka varmistaa, että hän saa parhaan mahdollisen koulutuksen muotokuvan tekemiseen. Ammattitaito on syytä varmistaa tenteillä ja tehtävillä ja laatuksiteerit tulee asettaa, jotta valmistuva ammattilainen osaa kertoa, mikä hänen erityisosaamisensa on valmistumisen jälkeen. Näin syntyy markkinoitava tuote sekä opiskelijalle valmis kollegiaalinen verkosto, jota hyödyntää opintojen jälkeen.

Tällainen erikoisosaamisen ja opetussuunnitelman laatiminen vaatii voimakasta panostusta ammattitaitoiseen uraohjaukseen ja koulutussuunnitteluun. Taideopiskelijat tulisi napata ammatinvalinta ja urasuunnittelu prosesseihin heti kouluun tultuaan. Viimeistään ensimmäisen vuoden jälkeen tulisi jokaisella olla se ammattiosaamisen ala tiedossa, josta tulee heidän uransa ja osaamisensa pohja. Standardoituja testejä opiskelijan osaamisen ja mielenkiinnon kartoittamiseksi tulisi etsiä ja kehittää, jotka toimisivat myös uraohjaajan työkaluina.

Autonomisen taiteen asema

Vapaat taiteilijat puolustavat omaa asemaansa voimakkaasti. He saattavat vastustaa tuotantotyöläisyyttä ja kokea minkäänlaiseen määritelmään tai muottiin laittamisen ahdistavaksi. He saattavat kokea menettävänsä jotain oleellista omasta ammatistaan. On kuitenkin syytä kysyä mitä on vapaa autonominen taide ja kuinka hyvin se toteutuu nykyisellä apurahajärjestelmällä?

Sen sijaan, että taiteilijat nähtäisiin autonomisina ja ammattia harjoittavina yhteiskunnan osina, useat tahot näkevät heidät yhteiskunnan eläteinä ja jopa riippoina. Rahoituksesta on poliittista

polemiikka, jonka jopa taiteilijat itse kokevat rajoittavana. Taiteen rahoitusta ei haluta laittaa täysin kulttuurin alle, koska kaikki taide ei toimi luovan talouden logiikalla eikä raha palaudu tekijälle eli itse taiteilijalle⁴.

Apurahajärjestelmä velvoittaa taiteilijat riippuvaisiksi järjestelmästä ja usein myös apuraha määrittää sitä mitä taiteilija tekee. Siksi onkin syytä kysyä olisiko taiteilijan asema vapaampi, jos hän voisi varmistaa itselleen toimeentulon omalla toiminnallaan?

Vapaata taide voisi toteutua leipätyön rinnalla tai erillisinä autonomisen taiteen kausina (vrt. vuorottelu- tai opintovapaa), joka voisi taiteilijan ammattitutkinnon suorittaneilla olla haettavissa esimerkiksi joka 3 vuosi. Siten taiteilija voisi olla molempia: ammattiaan harjoittava keskiluokkainen taiteen ammattilainen ”duunari” ja autonominen vapaataiteilija ”boheemi, innovaattori”.

Työ tulee muuttumaan. Taidekoulut ovat hyvässä asemassa siihen sopeutumiseen, taiteilijat ovat hyvässä asemassa siihen sopeutumiseen, mahdollisesti myös täydennyskoulutuksen turvin. Väriopin ammattilainen voisi myydä luentojaan ja koulutuksia, muotokuvan ammattilainen voisi myydä muotokuvapalvelua, maisemamaalari voisi myydä suuren hotellin seinään maisemakuvan toteutettuna joko printtinä tai maalauksena. Mitä ikinä tulevaisuuden työmarkkinoilla tapahtuukaan, osaajille on kysyntää. Siksi myös taiteilijan on kyettävä määrittämään osaamisensa ja koulun autettava häntä tekemään niin.

Struktuurien merkitys osaamisessa

Osaamista ei kuitenkaan synny ilman suunnitelmallisuutta. Taide ammattina vaatii erityisen hyviä itsejohtamisen, organisaation ja projektiosaamisen taitoja ammattitaidon ohella.

Toiminnanohjauksen opettelu olisi mahdollista upottaa ammattiopintoihin. Hyvin suunnitellut opinnot, voisivat jatkua työelämään lähes samanlaisina. Päivien struktuuri olisi harjoiteltu jo koulussa, samoin asiakaskontaktien luominen ja omien vahvuusalueiden tunnistaminen. Työharjoittelu voisi olla läheisempää yhteistyötä esim. yritysten ja teollisuuden kanssa.

Ammattiympäryksen kehittyminen vaatii myös osaamista, joka lopulta kehittää itsetuntoa ja vahvistaa yhteiskunnallista osallistumista. Joskus eletään hetkittäin sellaisessa harhassa, että taiteilijat ovat yhteiskunnan ulkopuolella, mutta se ei ole mahdollista. Juuri kukaan ei elä yhteiskunnan ulkopuolella, yhteiskunnan ulkopuolelle on paljon vaikeampi päästä, lähes mahdotonta. Elämme kaikki yhteiskunnassa ja meillä kaikilla on paikkamme siinä.

Erytisoamiseen perustuvassa koulutuksessa on se etu, että se luultavasti vähentäisi köyhyysrajalla elävien taiteilijoiden määrää ja siten voisi vähentää kärsimystä ja vähäosaisuutta. Vapaan taiteen kouluihin tämä toisi suuria muutoksia koulutuksen suunnitteluun ja rakenteeseen. Selkeän tavoitteellisen opintopolun suunnittelu jokaiselle opiskelijalle ja opintojen selkeä struktuuri luo turvaa. Niille, joilla on haasteita toiminnan ohjauksessa, struktuuri antaa selkeän toimintarakenteen ja suunnan kehittäen samalla ammatissa tarvittavaa osaamista ja toimintamenetelmiä.

4. Mononen 2014, s.19.

Kun työn ulkoinen rakenne ja turva murtuu. Perinteiset ammatit ja työpaikat häviävät ja uudelleen koulutukselle tulee tarvetta, silloin osaaminen nousee keskiöön ja johtaa suuntaa. Ei kysytä enää: "Mitä teet työkseesi?", vaan kysytään: "Mitä osaat?". Siten vastaus ulkoisen epävarmuuden lisääntymiseen, on kehittää sisäistä varmuutta.

Sisäinen varmuus syntyy vakaasta erityisosaamisesta, sen tunnistamisesta, itsetunnosta ja ammattitilpeydestä. Vaikka kaikki työpaikat häviäisivät, osaaminen ei häviä ja se on mahdollista muuttaa elannoksi. Tällaista osaamista ehkä juuri taidekoulut pääsevät kehittämään kärkejoukoissa ja toivottavasti ylpeydellä katsomaan, kun sisäiset osaajat ja luottavaiset ammattilaiset lähtevät maailman myrskyihin.

Luovuutta tuskin saa taitelijasta pois, vaikka hänen työnsä ja koulutuksensa olisikin paremmin strukturoitua ja päämäärä orientoitunutta.

KUVATAITEILIJAN UUSI TYÖ (Muistiinpanot)

- Täytyy olla jotain erityisosaamista, jota myydä.
- Tämän osaamisen tunnistamiseen ja kehittämiseen tulisi koulun tähdätä
- Kun osaaminen on, sitä voi myydä: jos osaamista ei tunnusteta tai epävarmuus estää sen tunnistamisen, ei myyntiartikkeliä ole
- Mahdollisia osaamisita, joita kuvataiteilija voi valmistuttuaan myydä: muotokuva, kuvitus, värioppiosaaminen (luennointi), veistosten teko,
- Selkeät struktuurit, selkeät osaamisen tavoitteet, selkeät opintopolut, ettei mene liikaa aikaa hämmennykseen ja sen ihmettelyyn: "Mitä tekisin?"
- Hyvä uraohjaus, panostus heti alusta asti, jokaisesta opiskelijasta otetaan koppi, tehtävää hoitaa joku muu kuin aineenopettaja, jotta aineenopettaja saa keskittyä ammattitaidon kehittämiseen eikä uraohjaukseen ja valintojen tekoprosessiin
- Opintopolut tulisi suunnitella ammatillinen osaaminen mielessä, ne tähtäisivät tiettyyn tunnustettuun osaamiseen alusta alkaen
- Vapaan taiteen ongelma uudessa työssä, suhteessa osaamiseen ja brändäämiseen
- Kaaosta on paljon vaikeampi hallita erilaisilla työkaluilla jälkikäteen (tunnistaa osaaminen erilaisesta tiedon/osaamisen hipuista) kuin on estää kaaosta syntymästä alun perinkään, joka voidaan estää systemaattisella ja strukturoidulla tiettyyn osaamiseen tähtävällä koulutuksella
- Usein taitelija tekee valtavan määrän suunnittelutyötä ennen kuin palkkaa edes aletaan maksaa, ei houkuttele... Tilaustyö sisäiseltä osaajalta sen sijaan: palkka alkaa juosta ja suunnittelu kuuluu siihen
- Taiteen rahoitus kriisissä, taiteilijat ovat hakeneet ratkaisuja yrittäjämäisellä toiminnalla, omavaraisuudella, aikapankeilla, yhteisörahoituspalveluilla ja yhteisöllisillä toimintamalleilla (Mononen 2014, s. 19)
- Yhteiskunnassa tarvitaan molempia sekä autonomisen taiteen hienovireistä hengenviljelyä eristyneessä galleriaympäristössä että kantaa ottavaa taidetta, joka ei suostu pysymään siisteissä sisätiloissa (Mononen 2014, s. 20.)

LÄHTEET:

- Herranen K. & Karttunen, S.** 2013, Cupore, Kuvataidealan osaamistarpeet tulevaisuudessa – Olemassa oleviin aineistoihin pohjautuva kuvaus sekä ehdotus laadullisen ennakkoinnin kehittämisestä – Selvitystyön loppuraportti Opetushallitukselle 15.6.2012.
- Mononen, S.** 2014 (toim.), Alaston totuus taiteesta – kirjoituksia taidemaailmasta uudella vuosituhanella, Into kustannus Oy, Helsinki, Riika 2014.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö** 2018, Työryhmän esitys taide ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi: Taiteen yhteiskunnallinen merkitys tunnustettava, rahoitusta kasvatettava ja taiteilijan työ ammattina tunnustettava, <https://minedu.fi/-/taiteen-yhteiskunnallinen-merkitys-tunnustettava-rahoitusta-kasvatettava-ja-taiteilijan-tyo-ammattina-tunnustettava>, luettu 28.10.2020